

Nr 68.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken; given
Stockholms slott den 26 januari 1934.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken.

GUSTAF.

K. Schlyter.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 1 kap. 2 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Till nämndeman är valbar varje inom valkretsen bosatt man eller kvinna, som är tjugufem år gammal och själv vid nämndemansval rösträtt äger; dock ej lagfaren domare, allmän åklagare eller polisman eller den, som har till yrke att föra andras talan inför rätta; ej den, som står under förmynderskap eller annans husbondevälde eller som är i konkurstillstånd; ej den, som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning; ej den, som genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd; ej heller den, som är dömd ovärdig föra andras talan inför rätta. Nämndeman väljes för sex år, dock med rätt för den valde att efter två år avgå. Flyttar nämndeman ur valkretsen eller visar eljest giltigt hinder, då må rätten honom entlediga, ändå att han ej två år tjänstgjort. Nämndeman, som berättigad är att från tjänsten avgå, skall dock tjänsten fortfarande bestrida, till dess besked till domaren inkommit, att annan vald blivit. Den, som fyllt sextio år, vare ej skyldig att i nämnd tjänstgöra. Ej heller vare någon pliktig att, sedan han ur nämnden avgått, åter inträda förr än efter sex år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1934; dock må nämndeman, som dessförrinnan valts, utan hinder av den nya lagen utöva sin befattning under tid för vilken han blivit vald.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 januari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler fråga om *viss ändring av villkoren för valbarhet till nämndemansbefattning* samt anför:

»Bland personer, vilka äro uteslutna från valbarhet till nämndemansbefattning, upptager 1 kap. 2 § rättegångsbalken den som är i Konungens eller rikets tjänst.

Enligt 1734 års lag skulle häradsnämnden bestå av tolv bönder, som i häradet bodde; några ytterligare valbarhetsregler funnos ursprungligen icke. Det återgivna undantagsstadgandet tillkom först år 1872, samtidigt med att valbarheten utsträcktes till andra än bönder. Tanken att, i samband med en utsträckning av valbarheten, därifrån undantaga den som vore i Konungens eller rikets tjänst var emellertid vida äldre. En bestämmelse av sådant innehåll är upptagen redan uti den i lagkommitténs förslag till allmän civillag av år 1826 ingående rättegångsbalken samt återfinnes även i äldre lagberedningens år 1849 avgivna förslag till ny rättegångsbalk och i 1868 års förslag till stadga angående de allmänna underdomstolarna å landet m. m. Vid såväl 1867 som 1868 års riksdagar väcktes motionsvis förslag om ändring i nyss angiven riktning av bestämmelserna om häradsrätts sammansättning, men båda gångerna blevo motionerna — efter att ha i nu ifrågavarande hänseende tillstyrkts av lagutskottet — avslagna av kamrarna.

Lagkommitténs och äldre lagberedningens betänkanden innehålla lika litet som motiven till 1868 års stadgeförslag någon upplysning om de skäl som föranlett uppställandet av det omförmälda undantaget från valbarhet till nämndemansbefattning. Ej heller vid 1872 års riksdag förekommo några vägledande uttalanden härutinnan. I lagutskottets utlåtanden över 1867 och 1868 års motioner motiveras emellertid ett dylikt undantag därmed att, därest den som vore i Konungens eller rikets tjänst tillätes vara nämndeman, utövningen av sistnämnda befattning kunde råka i kollision med vederbörandes övriga tjänsteåligganden.

Processkommissionen uttalade i sitt år 1926 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, att en så vittgående utslutning från valbarhet som förevarande stadgande innebure ej längre syntes äga berättigande samt att det ej heller vore lämpligt att här upptaga kommunallagarnas motsvarande stadganden i fråga om valbarhet till kommunala befattningar. Kommissionen fann det likväl nödvändigt att undantaga innehavare av vissa befattningar, vilka icke lämpligen borde förenas med nämndemansuppdraget. Hit hörde lagfarna domare, tjänstemän vid domstol, allmänna åklagare och polistjänstemän. Ej heller borde advokat vara valbar till nämndeman. Utöver dessa gränser ansåg kommissionen icke tillräckliga skäl föreligga för utslutning från valbarhet.

Inom justitiedepartementet har sedermera utarbetats ett *utkast till lag* om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken. Enligt detta utkast skulle förbudet att till nämndeman välja den som är i Konungens eller rikets tjänst bortfalla och i stället införas en bestämmelse, varigenom från valbarhet utslötes lagfaren domare, allmän åklagare och polisman ävensom den som yrkesmässigt utövade sakförarverksamhet.

Över lagutkastet har utlåtande inhämtats från *processlagberedningen*, som funnit intet vara att erinra mot ett upphävande av bestämmelsen att den som är i Konungens eller rikets tjänst ej är valbar till nämndeman. Ej heller förslaget att från valbarhet utsluta lagfaren domare, allmän åklagare och polisman har föranlett någon erinran från beredningens sida. Beredningen har allenast framhållit, att om i samband med en allmän rättegångsreform nämnd skulle komma att införas vid andra domstolar än häradsrätt, därvid torde böra övervägas huruvida ej jämväl vissa andra befattningshavare skulle undantagas från valbarhet, men att denna fråga syntes kunna lämnas åsido vid den nu föreslagna lagändringen. Med avseende å det i departementsutkastet upptagna stadgandet att från valbarhet skulle vara utsluten den som yrkesmässigt utövade sakförarverksamhet har beredningen anfört följande. Ur rättegångsordningens synpunkt kunde det icke anses lämpligt att den hade säte i rätten, som hade till yrke att biträda parter i rättegång. Med hänsyn därtill hade ock processkommissionen föreslagit att från valbarhet skulle utslutas advokat. Därvid torde ha avsetts allenast de rättsbildade ombud som vore medlemmar av en på visst sätt organiserad advokatförening. Emellertid syntes, såsom jämväl i departementsutkastet iakttagits, förbudet mot valbarhet icke kunna begränsas till allenast de rättsbildade ombuden. Jämväl andra, vilka hade till yrke att föra talan inför rätta, borde vara obehöriga såsom nämndemän. I detta sammanhang borde uppmärksammas, att på landsbygden nämndemän i stor utsträckning anlätades för upprättande av testamenten, bouppteckningar och arvskiften, uppsättande och ingivande till rätten av köpehandlingar angående fast egendom och andra legala handlingar samt även, ehuru i mindre omfattning, såsom rättegångsombud. Det vore ovisst huruvida icke den i departementsutkastet använda formuleringen komme att utsluta dessa från valbarhet. Under nuvarande förhållanden föreläge icke tillräckliga skäl för en så långt

gående begränsning av valbarheten. Till förebyggande av varje tvekan på denna punkt kunde ifrågasättas att det förevarande undantaget från valbarhet begränsades att avse allenast den som hade till yrke att biträda parter i rättegång.

Såsom både processkommissionen och processlagberedningen funnit, torde bärande skäl saknas för bibehållande av bestämmelsen att den som är i Konungens eller rikets tjänst ej må väljas till nämndeman. Inom de betydande grupper av medborgare, som genom detta stadgande äro uteslutna från valbarhet, återfinnes tvivelsutan mången vars erfarenhet och förtrogenhet med ortsförhållandena skulle göra honom väl skickad att såsom nämndeman taga del i rättsskipningen. Med nutida uppfattning av nämndemansuppdragets vikt lär det heller icke kunna anses obehörigen inkräkta på vederbörandes övriga tjänsteåligganden. Fastmera synes det — ej minst i betraktande av att häradsrätternas domkretsar i allt större utsträckning kommit att omfatta städer, varest förhållandevis många statsanställda äro bosatta — angeläget att möjliggöra, att även dessa befolkningsgrupper bliva representerade i nämnden. Erfarenheten giver också vid handen, att de nuvarande bestämmelserna medfört olägenheter, i det att fullt lämpliga personer som de i valet deltagande önskat insätta i nämnden därigenom utestängts, liksom det även vid upprepade tillfällen inträffat att val av dylik person efter förd klagan måst upphävas. Någon anledning torde ej föreligga att avvakta en allmän rättegångsreform för genomförande av den för valbarhetens utvidgning erforderliga lagändringen.

På sätt i departementsutkastet skett böra emellertid innehavare av vissa offentliga befattningar undantagas från valbarhet. Sålunda lära lagfarna domare, allmänna åklagare samt polismän icke böra ifrågakomma såsom nämndemän. Härvid torde man för närvarande böra stanna; med häradsrätternas nuvarande organisation synes det icke av behovet påkallat att utesluta även domstolstjänstemän. — Förutom nyssnämnda befattningshavare hade i departementsutkastet från valbarhet undantagits jämväl de som yrkesmässigt utöva sakförarverksamhet. Under det sålunda föreslagna stadgandet lär knappast kunna innefattas annan än den som har till yrke att föra andras talan inför rätta. Till undanröjande av varje ovisshet om bestämmelsens innebörd torde emellertid ett förtydligande därav i sådant avseende böra ske.

Det må i detta sammanhang erinras att de för valbarhet till nämndemansbefattning stadgade villkoren enligt särskilda författningar äro tillämpliga på vissa andra uppdrag. Sålunda skola enligt 11 kap. 2 § vattenlagen och 21 kap. 2 § lagen om delning av jord å landet vattenrättsnämndemännen och ägodelningsnämndemännen vara valbara till nämndemansbefattning. Detsamma gäller enligt 2 kap. 6 § jorddelningslagen om gode männen vid lantmäteriförrättning å landet. Enligt 2 kap. 11 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom skola synemännen vid av- och tillträdessyn antingen vara nämndemän, ägodelningsnämndemän eller gode män vid lantmäteriförrättning eller ock förut ha innehaft sådan befattning samt vara därtill valbara. Liknande bestämmelser återfinnas i ett flertal andra författningar. En lagänd-

*Departements-
chefen.*

ring av ifrågasatt innehåll kommer tydligen att inverka på behörigheten även till dylika uppdrag. Någon olägenhet därav lär icke uppkomma.

På grund av lagen den 22 juni 1923 (nr 249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag kan numera kvinna väljas till nämndeman. Detta förhållande torde vid ändring av 1 kap. 2 § rättegångsbalken böra föranleda en omredigering av paragrafens första punkt.»

Föredraganden uppläser härefter förslag till *lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken* av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 23 januari 1934.

N ä r v a r a n d e :

justitierådet EKLUND,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden GREFBERG,
FORSSMAN.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 12 januari 1934, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet, hovrättsrådet Carl Romberg.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Justitierådet Forssman, med vilken *regeringsrådet Aschan* instämde:

Det torde vara sannolikt att, på sätt processkommissionen föreslagit, vid införande av en ny processordning bestämmelsen att den som är i Konungens eller rikets tjänst ej må väljas till nämndeman uteslutes. Däremot kan ifrågasättas, huruvida behov finnes av en sådan lagändring redan nu. I vad mån olägenheter av gällande bestämmelser uppstått kan på grundval av föreliggande utredning — hovrätter och häradsrätter hava ej haft tillfälle att yttra sig i ärendet — knappast med erforderlig säkerhet bedömas.

Därest emellertid den föreslagna lagändringen anses böra komma till stånd, må framhållas, att processkommissionen tillika ansett, att därest den som är i Konungens eller rikets tjänst icke uteslötes från valbarhet, befogenhet att avsäga sig val till nämndeman borde utsträckas så, att innehavare av stats-tjänst städse vore befogad därtill. För en sådan befogenhet, vilken tillkommer tjänstemän ifråga om åtskilliga kommunala uppdrag, finnas ock giltiga skäl. Tjänstemans rätt härutinnan torde dock få anses i erforderlig utsträckning säkerställd genom bestämmelsen att nämndeman, som flyttar ur valkretsen eller eljest visar giltigt hinder, må kunna entledigas; ämbets- eller tjänsteman, som av sin tjänst är hindrad att fullgöra nämndemansbefattning, bör med åberopande av sagda bestämmelse kunna avsäga sig val till nämndeman eller påkalla entledigande i förtid.

Justitierådet Grefberg:

Vad som förekommit i ärendet — däri rikets hovrätter och häradshövdingar icke blivit hörda — synes knappast på ett fullt övertygande sätt ådagalägga behovet av den föreslagna lagändringen. Vilka verkningar som ett genomförande av densamma skulle få låter sig ej heller överblicka. Det torde icke vara helt uteslutet att den på sina håll skulle kunna medföra en sådan förskjutning i nämndens sammansättning att tillgången på personer, lämpliga att anlitas till synemän, varom förmåles i 2 kap. 11 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom, bleve något knapp. Tänkas kan vidare att olägenheter kunna i följd av lagändringen uppstå för statstjänsten, helst om meningen skulle vara att nämndemannauppdragets fullgörande skall gå före övriga tjänsteåligganden. Tjänstemännens mångsyssleri har ju dock i olika sammanhang ej så sällan givit anledning till erinringar. På grund av vad nu anförts måste jag ställa mig något tveksam inför försmålet om lagändringen lämpligen nu — utan avbidan på en ny processlagstiftning — bör vidtagas.

Då jag likväl ej vill avstyrka att så sker erinras emellertid därom att processkommissionen i sitt i remissprotokollet omförmälda betänkande angående rättegångsväsendets ombildning uttalat (del I, sid. 141), att, om icke den som är i Konungens eller rikets tjänst uteslutes från valbarhet, befogenheten att avsäga sig val till nämndeman bör utsträckas så, att innehavare av statstjänst städse är befogad därtill. Någon anledning att icke jämväl i denna del följa processkommissionen synes icke föreligga, i synnerhet som bestämmelsen torde vara ägnad att i viss mån motverka sådana mindre gynnsamma verkningar av lagändringen, som efter vad förut antytts kunna befaras, samt tillika därigenom överensstämmelse vunnas med vad som gäller i fråga om kommunala uppdrag. Det hemställes alltså att lagtexten fullständigas i nyss angivet avseende.

Justitierådet Eklund:

Jag, som beträffande tolkningen av den föreslagna bestämmelsen är ense med justitierådet Forssman, lämnar förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:
Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 januari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler lagrådets den 23 januari 1934 avgivna utlåtande över det den 12 januari 1934 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Tre av lagrådets ledamöter ha ifrågasatt, huruvida behov föreligger att redan nu genomföra den föreslagna lagändringen. Såsom jag vid förslagets remitterande framhöll har emellertid, enligt vad erfarenheten givit vid handen, det ifrågavarande valbarhetshindret vid åtskilliga tillfällen medfört olägenheter. Det lär vid sådant förhållande vara önskvärt att lagändringen kommer till stånd snarast möjligt. Att några ogynnsamma verkningar därav skulle uppkomma synes icke antagligt. De utav en ledamot av lagrådet yppade farhågorna för att lagändringen skulle kunna föranleda viss ej önskvärd förskjutning i häradsnämndens sammansättning torde, i betraktande av de redan nu gällande valbarhetsreglernas vidsträckta innebörd, näppeligen böra tillmätas avgörande betydelse. För övrigt må anmärkas att skäl lära saknas att på förevarande område bibehålla de statsanställda vid en särställning i förhållande till övriga samhällsmedlemmar. Jag delar den av lagrådets flesta ledamöter uttalade uppfattningen att gällande bestämmelser om entledigande från nämndemansbefattning äro ägnade att i erforderlig utsträckning säkerställa statstjänstemans rätt till avsägelse av sådant uppdrag. Vid detta förhållande synes det icke nödigt att, på sätt en ledamot hemställt, införa ett stadgande om ovillkorlig rätt för tjänsteman att avsäga sig val till nämndeman.»

Föredraganden hemställer, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gösta Tidelius.